مىللىتىمىز تۈرك ، دىنىمىز ئىسلام ، ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستان

شەرقىي تۈركىستان

ŞARKİ TÜRKİSTAN DOĞU TÜRKİSTAN

«ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان نەشرىيات مەركىزى» نەشر قىلدى

ئايلىق سىياسى گېزىت
1995
2 - ئاي
8 - سان

بىرلىك ، ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتەيلى !

باشماقالا

يېقىندىلا ئېچىلغان شەرقىي تۈركىستان ، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان خەلقلىرى بىرلىك ئىتتىپاقىنىڭ تۈنجى نۆۋەتلىك خەلقئارا يىغىنىدىن كېيىن ، ناھايىتى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئۈچ تەرەپ خەلقىنىڭ مۇستەقىللىق داۋاسى تېخىمۇ كۆپ خەلقئارا جامائەتچىلىكنىڭ قوللاپ-قۇۋۋەتلىشىگە ئېرىشتى ۋە ئۈچ تەرەپ مەسىلىسىنىڭ ئاسىيا تىنچلىقىغا كۆرسىتىدىغان رولىنى تونۇپ يەتتى . جۈملىدىن ، ئاردىن ئۇزۇن ئۆتمەي (1-ئاينىڭ 20-كۈنى) ئېچىلغان بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ 4-نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيىدا ، شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ھەققىدە مەخسۇس قارار ئېلىندى .

كىشىنى خۇشال قىلىدىغان خەلقئارادىكى بۇ يېڭى يۈزلىنىشلەر ، بىزگە شۇنى ئۇقتۇردىكى ، دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدە ئىنسان ھەقلىرى ھوقۇقى تاجاۋۇزچىلارغا قارشىلىق ، نارازىلىق كۈچىيىپ ، بىر مىللەتنىڭ يەنە بىر مىللەتنى كەمسىتىشكە ، چەتكە قېقىشقا ۋە جەمئىيەت تەرەققىياتىدىكى مۇستەقىللىق ئورنىنى ئىگىللىۋېلىشقا يول قويۇلمايدىغان ، دېموكراتىيە ، ئەركىنلىك ، باراۋەرلىكنى تەمىن ئېتىدىغان پارلاق بىر كۈننىڭ يېتىپ كېلىشى ئالدىدا ، 1995-يىل شەرقىي تۈركىستان ئۈچۈن مۇھىم بىر يىل . شۇنداقلا مەيلى سىز ۋەتەن داۋاسى بىلەن شۇغۇللىنىڭ ، شۇغۇللانماڭ ، مەيلى سىز قايسى مىللەتنىڭ ئەزاسى بولماڭ ، شەرقىي تۈركىستانلىق بولىدىكەنسىز ، ۋەتەن داۋاسى سىز ۋە بىزنىڭ ئورتاق كۆڭۈل بۆلىدىغان مەسىلىگە ئايلاندى . داۋامى 2 - بەتتە

كونيادا تۈركىستان گۆش تىجارەت مەركىزى ئېچىلدى

ئۆز خەۋەرىمىز : 1994-يىل 12-ئاينىڭ 30-كۈنى تۈركىيىنىڭ كونيا شەھىرىدە «تۈركىستان ئىچكى-تاشقى تىجارەت شىركىتى»نىڭ تۈركىستان گۆش تىجارەت مەركىزى ئېچىلىش مۇراسىمىنى ئۆتكۈزدى . ئېچىلىش مۇراسىمىغا ، شەرقىي تۈركىستان لىدەرى ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن ، شەرقىي تۈركىستان گېزىتى ساھىبى ئارسلان ئالپتېكىن ، باش مۇھەررىر شاخەلىل بوزقۇرت ، ياۋروپا شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىرلىكى تۈركىيە شۆبىسىنىڭ رەئىسى بەگباجى ، شەرقىي تۈركىستان ئوقۇغۇچىلار پائالىيەت ئۇيۇشمىسىنىڭ باشلىقى دولقۇن ئەيسا ۋە بىر قىسىم مۇجاھىدلار قاتناشتى . كونيا شەھىرىدىن كونيا ۋەلايەت ۋالىسى ئاتىللا ۋۇرات ، شەھەر باشلىقى ۋەكىلى مۇستافا ئۆزكان ، جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىنىڭ مۇدىرى زەينەل ئابىدىن ئايغان ۋە نۇرغۇن كونيا ھۆكۈمەت ئەرباپلىرى بىلەن سودا-تىجارەت ئارىماقلىرىنىڭ مۇھىم خادىملىرى قاتناشتى .

داۋامى 4 - بەتتە

ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەرئارا ئىتتىپاقى ۋەكىللىرى ئىستانبۇلدا

داۋامى 3 - بەتتە

«ئۇ، ن، پ، ئو»نىڭ 4-نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيى ئېچىلدى

ئۆز خەۋەرىمىز : 1995-يىل 1-ئاينىڭ 20--26-كۈنىگىچە ، قىسقارتىلما ئاتىلىشى «ئۇ، ن، پ، ئو» بولغان بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ 4-نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيى ، گوللاندىيىنىڭ گاگا شەھىرىدە غەلىبىلىك ئۆتكۈزۈلدى .

قۇرۇلتايغا ، خەلقئارادىكى كۆپ ساندىكى تەشكىلاتلارنىڭ ۋەكىللىرى ، نۇرغۇن دۆلەتلەرنىڭ مۇخبىرلىرى ۋە ھۆكۈمەت ئەرباپلىرى ھەمدە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ۋەكىللىرى قاتناشتى . بۇ قېتىمقى قۇرۇلتايغا قاتناشقانلار ئىچىدە شەرقىي تۈركىستان ۋەكىللىرىدىن قازاقىستان جۇمھۇرىيىتى ئۇيغۇرلارنىڭ «دۆلەتلەرئارا ئىتتىپاقى» رەئىسى قەھرىمان غوجامبەردى ، مىللىي ھەرىكەت پائالىيەتچىلىرىدىن

داۋامى 2 - بەتتە

بىرلىك، ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتەيلى!

بېشى 1- بەتتە

بىز تارىخىي جەھەتتىن ۋە مەسىلىي جەھەتتىن قارايدىغان بولساق، بۈگۈنكى جەھەتتە خەلقىمىز خىتايلارنىڭ ۋەھشىيانە زۇلۇمىنى يەتكىچە تارتتى، يەنى، خىتايلار شەرقىي تۈركىستانغا ئاياق باسقاندىن تارتىپ، خەلقىمىز ئېغىر زۇلۇم، مىللىي كەمسىتىش ھەم ھاقارەتكە ئۇچرىدى. كوممۇنىست خىتاي دىكتاتورىسى ھۆكۈمرانلىق يۈرگۈزگەندىن كېيىن، يۈزمىڭلارچە بىگۇناھ خەلقىمىزنى ۋەھشىيانە كوممۇنىست خاھىشىنى چىقىش قىلىپ قىردى ۋە قارازىندانلارغا تاشلىدى. «مىللەتچىلىك» كە قارشى تۇرۇش باھانىسى بىلەن مىللىتىمىزنىڭ نۇرغۇن بىلىم ئادەملىرى بىلەن يۇقىرى تەبىقە ئوقۇمۇشلۇق كىشىلىرىمىزنى يوقاتتى. مىللىي مەدەنىيىتىمىزنى ئېغىر دەرىجىدە ئابۇت قىلىپ، مەدەنىيەتتە ئارقىدا قالغان مىللەت ھالىغا چۈشۈرۈپ قويدى. شۇنداق ئېيتىشقا بولىدىكى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ 49-يىلدىن كېيىنكى تارىخى – ئەڭ ئېچىنىشلىق تارىخ، كىشىنىڭ ئوغىسىنى ئۆرلىتىدىغان مىللىي زۇلۇم تارىخ.

دەرۋەقە، ئۇزۇندىن بۇيان ئېغىر زۇلۇم ئاستىدا ئېزىلىشكە ئۇچراۋەرگەن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئاقىتى – تاقىتى بولۇپ، قوزغىلىپ قارشىلىق كۆرسىتىشتەك مۇستەقىللىق ھەرىكەت قوللىنىشقا مەجبۇر بولغانلىقىنى خەلقئارا جامائەتچىلىككە ئاڭلىتىپ، ئۇلارنىڭ ھېسداشلىقى ۋە دىققىتىنى پەيدا قىلغان بۈگۈنكى پايدىلىق ۋەزىيەتتە، ئۆز ئىچىمىزدىكى بىرلىك، ئىتتىپاقلىق ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

نۆۋەتتە، خىتايلار مىللىي ھەرىكىتىمىزنىڭ تەرەققىياتىنى تىزگىنلەش، مۇھاجىرەتتىكى مۇجاھىدلارنى پارچىلاش ئۈچۈن، ھەرقايسى دۆلەتلەردىكى خىتاي ئەلچىخانىلىرىغا مەخپىي ئادەم ئەۋەتىپ، ئارىمىزغا بۆلگۈنچىلىك سېلىش، ئۆزئارا تىغۇلۇق قىلىپ، بىر-بىرىمىزگە ئۆچمەنلىك پەيدا قىلىش، پىتنە-ئىغۋا تارقىتىپ جېدەل تېرىشتەك بۇزغۇنچىلىقلارنى ئېلىپ بارماقتا.

دۈشمەننىڭ بۇخىل رەزىل سۇيىقەستى ئالدىدا، پەقەت بىرلىك، ئىتتىپاقلىقتا چىڭ تۇرۇپ، بىر-بىرىمىزگە گۇمان بىلەن قارايدىغان، بىر-بىرىمىزگە ئىشەنمەيدىغان، بىر-بىرىمىزنىڭ پېيىنى قىرقىشقا ئۇرۇنىدىغان، ھەسەتخورلۇق قىلىپ، باشقىلارنى كۆرەلمەيدىغان ئويغۇر مىللىتىگە خاس بولمىغان ناچار ئىللەتلەردىن ساقلىنىشىمىز لازىم. بىر ئېغىز سۆز بىلەن ئېيتقاندا، ۋەتەن، مىللەتنى سۆيىمەن، مۇستەقىللىق ئۈچۈن مۇجادىلە ئېلىپ بارىمەن دەيدىكەنمىز- ئۆتمۈشتىكى ئاچچىق ساۋاقلارنى يەكۈنلەپ، بارلىق ئىتتىپاقسىزلىق، يۇرتۋازلىق، مەھەللىۋازلىق، گورۇھۋازلىق قاراشلىرىغا قەتئىي قارشى تۇرۇشىمىز لازىم. بۇنداق ناچار ئىللەتلەر ۋەتەن، مىللەتنىڭ ئازاتلىقىغا ئېرىشىش يولىدىكى ئىنتايىن مۇھىم توسالغۇدۇر. ھازىر ئۇنىڭ زىيىنىنى يەتكىدەك تارتىۋاتىمىز. شۇڭا، بىز بىر مىللەت ئىچىدىكى قېرىنداشلارنىڭ يۇرت، مەھەللە ۋە گورۇھۋازلىق قىلىپ، ئۆزئارا بۆلۈنۈپ كېتىشكە ھېچبىر ھەققىمىز يوقتۇر!

قەدىرلىك ۋەتەنداشلار، پۈتۈن دۇنيا تەرەققىي قىلىپ، باراۋەرلىك دوستلۇق، ھەمكارلىق بىلەن ئالغا بېسىۋاتىدۇ. بىزنىڭ مۇستەقىللىق داۋارىمىز ئاجايىپ مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشىپ، خەلقئارا ئىنسان ھەقلىرى ھوقۇقى ۋە ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقى سەھنىسىدىن ئورۇن ئالماقتا. بىز ئەنە شۇنداق پايدىلىق ۋەزىيەتتە تۇرۇۋاتقان ئىكەنمىز، ئۈمىدۋارلىق بىلەن، دۈشمەنگە قارشى پولات ئىستىھكامغا ئوخشاش مۇستەھكەم بىرلىك سەپ تۈزۈپ، ھەممىمىز ۋەتەن، مىللەتنىڭ كېلەچەك ئىستىقبالىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، تېخىمۇ تىرىشچانلىق بىلەن ئىتتىپاق قىلىشىپ، بىرلىكتە مۇجادىلە ئېلىپ بارىدىغانلا بولساق، خىتايلارنىڭ بارلىق سۇيىقەستلىك ھىيلە-مىكىرلىرىنى بىتچىت قىلالايمىز؛ شۇنداق قىلغاندىلا شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مۇستەقىللىق مۇجادىلىسى تېخىمۇ بۈيۈك، يېڭى مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشكۈسى.

«ئۇ، ن، پ، ئو»نىڭ 4-نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيى ئېچىلدى

بېشى 1- بەتتە

دولقۇن ياسىن، ئابدۇللا ساماق، ۋاققاس مۇھەممەت، قىرغىزىستاندىكى تىشخەممەت، تۈركىيەدىن «شەرقىي تۈركىستان» گېزىتى ساھىبى ئارسلان ئالپ تېكىن، دوختۇر مۇرات ئاۋۇزبايى، گېرمانىيەدىن ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى رەئىسى ئەركىن ئالپ تېكىن، باش كاتىۋى ئۆمەر قانات، گوللاندىيەدىن كامىل ئابباس قاتارلىقلار بار.

قۇرۇلتايغا، يۇقىرىقىلاردىن باشقا يەنە گوللاندىيىنىڭ سابىق تاشقى ئىشلار مىنىستىرى پروفېسسور كو ئويجىنناس، ئامېرىكىنىڭ سابىق باشقانى كارتېرنىڭ ئالاھىدە ئادىمى بايان نەۋ، كوستارىكا سابىق جۇمھۇر باشقانى زۇدرىگوكارازو، ھىندىستان پارلامېنت ئەزاسى پروفېسسور سوندھى قاتارلىق «ئۇ،ن،پ،ئو»نىڭ مۇھىم خادىملىرى قاتناشتى.

قۇرۇلتايغا ئەركىن ئالپ تېكىن رىياسەتچىلىك قىلدى. «ئۇ،ن،پ،ئو»نىڭ باش كاتىۋى مايكىل ۋەن ۋەندى ئالدى بىلەن خىزمەت دوكلاتى بەردى. ئۇنىڭدىن كېيىن ۋەكىللەر سۆزگە چىقىپ، ئۆز جايلىرىنىڭ خىزمىتىدىن مەلۇمات بەردى.

شەرقىي تۈركىستان ۋەكىلى ئۆمەر قانات «شەرقىي تۈركىستاننىڭ نۆۋەتتىكى ئەھۋالى» ماۋزۇدا سۆز قىلدى. ھەمدە قۇرۇلتاي مەركىزى كومىتېتىغا، شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ، تەتقىق قىلىش توغرىسىدا، ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىغا تەكلىپ سۇنۇشنى تەۋسىيە قىلدى.

قۇرۇلتاي ۋەكىللىرى «ئۇ،ن،پ،ئو»نىڭ خىزمەتلىرى ھەققىدە قىممەتلىك تەكلىپ ۋە تەۋسىيەلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. قۇرۇلتاي تەرتىپلىگەن ئىككى كۈنلۈك ئۆگۈنۈش ئارقىلىق، دۇنيا ۋەزىيىتىدىكى چىدى ئۆزگىرىشلەرگە قانداق قاراش، مۇستەقىللىق، ئۆز ئۆزىگە خوجا بولۇش، دېپلوماتىيە، تىنچلىق يولى ۋە كۆز ئالدىدىكى قىيىنچىلىق قاتارلىق بىر قاتار مۇھىم مەسىلىلەرگە قارىتا تونۇشنى ئۆستۈرۈپ، كۆز قاراشنى بىرلىككە كەلتۈردى. «ئۇ،ن،پ،ئو»نىڭ خىزمەتلىرىگە ئەمەلىي، جانلىق ۋە ھەر تەرەپلىمە پائالىيەت كۆرسىتىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى.

قۇرۇلتايدا، «ئۇ،ن،پ،ئو»غا قوبۇل قىلىنغان چەركەز، كۆك ئوغۇز، ماجار، سىجانېتا، روما تىپىدىكى ئازسانلىق مىللەتلەردىن ئىنىسكەرى، ئېنگۇش، ھاۋانى، لاكوتا، ماۋرى ۋە ئۇدمۇرت ۋەكىللىرى «ئۇ،ن،پ،ئو» نىزامنامىسىغا قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ ئىمزا قويدى.

قۇرۇلتاي كۈن تەرتىپى بويىچە، دېموكراتىك سايلام ئۆتكۈزدى. سايلام ئارقىلىق «ئۇ،ن،پ،ئو»نىڭ رەئىسلىكىگە ئەركىن ئالپ تېكىن قايتا سايلاندى. ۋەكىللەر ئەركىن ئالپ تېكىندىن باشقا رەئىس نامزاتى يوق دەپ ئىزاھلىدى.

قۇرۇلتايدا، شەرقىي تۈركىستان ھەققىدە قارار ئېلىندى، قارارنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى تۆۋەندىكىدىن ئىبارەت.

1-قۇرۇلتاي، شەرقىي تۈركىستاننىڭ خىتاي ئىشغالىيىتىگە قارشى ھەققانىي داۋاسىنى قوللايدۇ.

2-قۇرۇلتاي، خىتايلار شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىنسان ھەقلىرى ھوقۇقى، ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقىغا ھۆرمەت قىلىشى، ئۇلارغا ئەركىنلىك بېرىشى كېرەك دەپ ھېساپلايدۇ.

3-قۇرۇلتاي، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا يۈرگۈزۈۋاتقان، خىتاي كۆچمەنلىرىنى يەرلەشتۈرۈش سىياسىتى، تۇغۇت چەكلەش سىياسىتى ۋە ئاتوم يادرو سىناق ھەرىكىتىنى توختىتىشى شەرت دەپ قارايدۇ.

4-قۇرۇلتاي، ۋەكىللەرنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا ئىنسان ھەقلىرى تەكشۈرۈش ئۆمىكى ئەۋەتىش توغرىسىدىكى تەكلىۋىنى قوبۇل قىلىدۇ ۋە ئۇنى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىغا سۇنىدۇ.

قۇرۇلتاي ئاخىرىدا، «ئۇ،ن،پ،ئو»غا ئەزا مىللەتلەردىن تەركىپ تاپقان سەنئەت ئۆمىكى كۆڭۈل ئېچىش زالىدا ئويۇن كۆرسەتتى. بۇ قېتىمقى قۇرۇلتاي بىرلىك، باراۋەرلىك ئاساسىدا، دوستلۇق، ھەمكارلىقنى ئىلگىرى سۈرگەن غەلىبىلىك قۇرۇلتاي بولدى.

ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەرئارا ئىتتىپاقى ۋەكىللىرى ئىستانبۇلدا

بېشى 1- بەتتە

ئۆز خەۋىرىمىز: قازاقىستان جۇمھۇرىيىتى ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەرئارا ئىتتىپاقى رەئىسى قەھرىمان غوجامبەردى، مائاۋىن رەئىس ئابدۇللا ساماساق، دولقۇن ياسىن، ۋاقاس مۇھەممەت ۋە نىغمەت قاتارلىق ۋەكىللەر، بۇيىل 1- ئاينىڭ 20 -كۈنى گوللاندىيىنىڭ گاگا شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىللىك بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ 4- نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيىغا قاتنىشىپ، قايتىشىدا ئىستانبۇلدا بىر ھەپتە زىيارەتتە بولدى. ئۇلار ئالدى بىلەن بۈيۈك يولباشچىمىز، بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن بىلەن كۆرۈشتى ۋە نۆۋەتتىكى شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ھەققىدە ئەستايىدىل پىكىرلەشتى. قەھرىمان غوجامبەردى ئوتتۇرا ئاسىيادىكى پۈتۈن شەرقىي تۈركىستانلىق ۋەتەنداشلارنىڭ ۋە ئەفەندىمنىڭ يېقىن سەپداشلىرىنىڭ ئالى سالىمىنى يەتكۈزدى. بۇيىل 90 ياشقا كىرگەن بۈيۈك لىدېرىمىزنىڭ سالامەتلىكىنىڭ ئىنتايىن ساغلام، تەپەككۇرىنىڭ پەۋقۇلئاددە روشەن ئىكەنلىكىنى كۆرگەن ۋەكىللەر چەكسىز خۇشاللىق ھېس قىلدى، ھەمدە ئەيسا ئەفەندىمنىڭ سالامەتلىكىگە تىلەكداشلىق بىلدۈرۈپ، دۇئا قىلدى.

سالاملاشقاندىن كېيىن، قەھرىمان غوجامبەردى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىللىك بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ 4-نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيى ھەققىدە مەلۇمات بەردى. ئۇ مۇنداق دېدى: «قۇرۇلتاي ناھايىتى غەلىبىلىك ئېچىلدى، سىزنىڭ ئوغلىڭىز ۋە شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ يېتىشكەن دىپلوماتچىسى، مۇجادىلىمىزنىڭ يېتەكچىسى ئەركىن ئالپتېكىننىڭ قايتا رەئىسلىككە سايلانغانلىقى بىز ئۈچۈن كۆپ پايدىلىق بولدى». ئۇ مۇنداق دېدى: «قۇرۇلتايدا، شەرقىي تۈركىستان ھەققىدە مۇھىم قارار ئېلىندى. شۇنداقلا قۇرۇلتاي ۋەكىللىرى، خىتايلارنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا يۈرگۈزۈۋاتقان ھەقسىزلىكلىرىگە قارىتا، قاتتىق نارازىلىق بىلدۈرۈپ، ئىنسان ھەقلىرىگە ھۆرمەت قىلىش، ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش، مەجبۇرلاش يولى بىلەن ئېلىپ بارغان تۇغۇت چەكلەش سىياسىتى ۋە ئاتوم يادرو سىنىقى پاجىئەسىنى توختۇتۇشنى تەلەپ قىلدى. قەھرىمان غوجامبەردى سۆزىنىڭ ئاخىرىدا ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا تەكشۈرۈش ئۆمىكى ئەۋەتىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

لىدېرىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن ۋەكىللەرنىڭ خەلقئارالىق يىغىنغا قاتنىشىپ، غەلىبىلىك قايتقانلىقىدىن ناھايىتى خۇشال بولدى، ھەمدە ئۇلارنى قىزغىن قارشى ئالغانلىقىنى بىلدۈردى. ئۇ مۇنداق دېدى: «سەپلەرنى تەبرىكلەيمەن. شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىقىدا ۋاسىتە، بىزنىڭ خەلقئارا يىغىنلارغا قاتنىشىپ، تاشقى دۇنيانىڭ ياردىمى بىلەن قوللىشىنى قولغا كەلتۈرۈش ناھايىتى مۇھىم. شۇنداقلا، پۈتۈن دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا شەرقىي تۈركىستان مۇستەقىللىقى ئۈچۈن پائالىيەت كۆرسىتىۋاتقان ۋەتەنداشلارنىڭ ئۆز ئارا تونۇشۇپ، ئۆز ئارا خەۋەرلىشىپ، بۇ ئارقىلىق بوشلۇقنى تولدۇرۇپ، ئاجىزلىقلارنى تۈگىتىپ، ئۆز يېرىنىڭ ئىمكانىيەتلىرىدىن تولۇق پايدىلىنىپ، دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدە شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى بارلىققا كەلتۈرۈش لازىم».

ئەيسا ئەفەندى ئوتتۇرا ئاسىيادىكى مۇجاھىدلىرىمىزنىڭ پائالىيىتىگە يۇقىرى باھا بەردى، ئۇ مۇنداق دېدى: «ئوتتۇرا ئاسىيادا ناھايىتى كۆپ ھەرتەرەپلىمە يېتىشكەن كىشىلىرىمىز بار، ئۇلار يېقىنقى بىر نەچچە يىل ئىچىدە، چوڭ-كىچىك تەشكىلات، جەمئىيەتلەرنى قۇرۇپ، بىر نەچچە خىل گېزىت، ژۇرناللارنى نەشر قىلدى. ئىمكانىيەتلەردىن تولۇق پايدىلىنىپ، ۋەتەن داۋاسىنى جانلاندۇرۇپ، خەلقىمىزنىڭ ئاھۇزارىنى تاشقى دۇنياغا ئاڭلىتىۋاتىدۇ، بۇنىڭدىن مەن ناھايىتى مەمنۇن، شەرقىي تۈركىستان مۇستەقىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈشتە، مېنىڭ ئۈمىدىم ئوتتۇرا ئاسىيادىكىلەردە».

ۋەكىللەر، بىر ھەپتىلىك زىيارەت مەزگىلىدە، ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلال بىرلىكى ئىستانبۇل شۆبىسى، «شەرقىي تۈركىستان» گېزىتى، شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى، قاتارلىق ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرى ۋە بىر قىسىم ئامما بىلەن ئۇچرىشىپ، شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ھەققىدە پىكىرلەشتى، شۇنداقلا تۈركىيە بىلەن ئوتتۇرا ئاسىيادىكى مۇجاھىدلار ئوتتۇرىسىدىكى بىرلىك ھەمكارلىقنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ۋەتەن، مىللەت مۇستەقىللىقى ئۈچۈن تېخىمۇ جانلىق پائالىيەت كۆرسىتىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

زىيارەت ئاخىرىدا، قەھرىمان غوجامبەردى، ئارسلان ئالپتېكىن بىرلىكتە، تۈركىيە گېزىتى تۈرك دۇنياسى ئىشلار بۆلۈمىنى زىيارەت قىلدى ھەمدە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىللىك بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ 4-نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيى ئەھۋالى بىلەن شەرقىي تۈركىستاننىڭ بۈگۈنكى سىياسىي ۋەزىيىتى ھەققىدە مەلۇمات بەردى. قازاقىستان جۇمھۇرىيىتى ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەرئارا ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى قەھرىمان غوجامبەردى بىلەن گېزىتىمىز ساھىبى ئارسلان ئالپتېكىننىڭ زىيارىتىنى تۈركىيە گېزىتى 2-ئاينىڭ 2-كۈنى «تۈركىستان ھەققىدە مەلۇمات» دېگەن ماۋزۇدا خەۋەر قىلىپ بەردى.

قىرىم تاتارلىرى مىننەتدارلىق مۇراسىمى ئۆتكۈزدى.

ئۆز خەۋىرىمىز: بۇيىل 1-ئاينىڭ 29-كۈنى، ئىستانبۇلدىكى ئالتۇنزادە مەدەنىيەت مەركىزىدە، قىرىم تۈركلىرى مەدەنىيەت، ھەمكارلىق جەمئىيىتى، مىننەتدارلىق مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ، پۈتۈن ئۆمرىنى ۋەتەن، مىللەتنىڭ بەختى بىلەن تۈرك دۇنياسىنىڭ بىرلىك، باراۋەرلىكى ئۈچۈن ئاتىغان تۈركلۈك مۇجاھىدلىرى، قىرىم تۈركلىرىنىڭ مىللىي تارىخچىسى مۇستەجىپ ئۈلكۈسال بىلەن شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ لىدېرى ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىنگە پۈتۈن قىرىم تاتارلىرىنىڭ مىننەتدارلىقىنى بىلدۈردى. قىرىم تۈركلىرىنىڭ لىدېرى مۇستافا جەمىل ئوغلى مىننەتدارلىق پىلاكىتى تەقدىم، ھەمدە ئەيسا ئەفەندىمگە قىرىم تاتارلىرىنىڭ مىللىي قولچىسىنى كىيگۈزدى.

مىننەتدارلىق مۇراسىمىغا، تۈركىيىنىڭ مەشھۇر يازغۇچىلىرى، تۈرك دۇنياسىنىڭ ئەرباپلىرى، تۈركىيىدىكى قىرىم تاتارلىرىنىڭ مۇجاھىدلىرى، تاتار ۋەخپى ئەزالىرى ۋە شەرقىي تۈركىستان مۇجاھىدلىرى بولۇپ، 300 گە يېقىن ئادەم قاتناشتى.

مۇراسىمدا، قىرىم تۈركلىرىنىڭ لىدېرى مۇستافا جەمىل ئوغلى سۆز قىلىپ، تۈرك دۇنياسىنىڭ بۈيۈك ئىككى لىدېرلىرىنىڭ 90 نەچچە ياشلىق ئۆمرىنى تۈرك دۇنياسى بىلەن ۋەتەن، مىللەتنىڭ مۇستەقىللىقى ئۈچۈن سەرپ قىلىپ، كوممۇنىست رېجىمغا قارشى ئېلىپ بارغان ئاجايىپ تۆھپىلىرىنى مەدھىيىلىدى.

ئەيسا ئەفەندىم سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «بىز ئەڭ دەسلەپ تۈركىيىگە كەلگەندە، پۈتۈن تۈرك يۇرتلىرىنىڭ لىدېرلىرى تۈركىيىدە ئىدى. بىز بىرلىكتە تۈرك دۇنياسى ئۈچۈن مۇجادىلە ئېلىپ باردۇق. ئاللاھقا شۈكرى، بۈگۈن بىر مۇنچە تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى بارلىققا كەلدى، ئەمما

داۋامى [illegible]-بەتتە

كونيادا تۈركىستان گۆش تىجارەت مەركىزى ئېچىلدى

بېشى 1- بەتتە

ئېچىلىش مۇراسىمىدا ئەيسا ئەفەندى ئالدى بىلەن سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «ئۆتكەن يىل سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تەكلىۋى بىلەن كونياغا كەلدىم. سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتى ماڭا پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانى بەردى. كونيالىقلار بىزگە كۆپ ياردەم ۋە يېقىنلىق كۆرسەتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن كونيا خەلقى ۋە ھۆكۈمىتىگە چىن قەلبىمدىن رەھمەت ئېيتىمەن». ئۇ مۇنداق دېدى: «45 يىل بۇرۇن شەرقىي تۈركىستان ئۈچۈن بىر پاجىئە باشلانغان ئىدى. خىتاي ئاسارىتى ئىچىدە قېلىپ، دۇنيادا ئۇنتۇلۇپ كېتىش خەۋپىدە قالغان شەرقىي تۈركىستاننى دۇنياغا تونۇتۇش ۋە قىزىل خىتاي زۇلمىنى ئاڭلىتىش مەقسىتىدە 12 قېتىم 50 كە يېقىن دۆلەتكە زىيارەت قىلدىم. بارغانلا مەملىكەتنىڭ ھەممىسىدە شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىنى ئاڭلاتتىم. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىغىچە بۇ داۋانى ئېلىپ بارىمەن. پۈتۈن دۇنيا تۈركلىرى شەرقىي تۈركىستانغا ساھىب چىقسۇن!».

كونيا ۋالىسى سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «90 ياشقا كىرگەن بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا ئەفەندىم 1000 كىلومېتىرغا يېقىن يولنى بېسىپ «تۈركىستان گۆش تىجارەت مەركىزى» نىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا قاتناشقانلىقى، مىللىتى، ۋەتىنى ئۈچۈن ئۆزىنى ئاتىغان ھەقىقى بۈيۈك بىر خەلق رەھبىرى ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ، شۇنداقلا كىشىنى قاتتىق تەسىرلەندۈرىدۇ. كونيا خەلقى شەرقىي تۈركىستان داۋاسىغا يېقىندىن ياردەم قىلىدۇ ۋە پايدىلىق بولىدىغان ئىشلارنى قىلىشنى داۋاملاشتۇرىدۇ».

ئېچىلىش مۇراسىمىدا، شەرقىي تۈركىستان لىدەرى ئەيسا ئالپتېكىن بىلەن كونيا ۋالىسى ئاتىللا ۋۇرات بىرلىكتە ئېچىلىش لېنتىسىنى كەستى.

«ن، گ، ئو» يىغىنى ئېچىلدى

قىسقارتىلما ئاتىلىشى «ن، گ، ئو» بولغان غەيرى ھۆكۈمەت تەمسىلچىلىرى، 1994-يىل 11-ئاينىڭ 27،28-كۈنلىرى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىنىڭ جەنۋەدىكى يىغىن زالىدا تەمسىلچىلەر يىغىنى ئۆتكۈزدى. يىغىنغا غەيرى ھۆكۈمەت تەمسىلچىلەردىن يۈزلىرى دەرىجىلىك ئەرباپلار قاتناشتى. يىغىندا، ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكىنىڭ رەئىسى ئەركىن ئالپتېكىن، شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى ئەھۋالى توغرىسىدا يېڭى مەلۇمات بەردى، ھەمدە «ن، گ، ئو» ھەيئەت كومىتېتىغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر توغرىسىدا تەكلىپ بەردى. ئۇ مۇنداق دېدى: «بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىدا سۆز قىلىش سالاھىيىتىگە ئىگە بولغان «ن، گ، ئو» نىڭ ئىنسان ھەقلىرى تاجاۋۇزچىلىققا ئۇچراۋاتقان مىللەتلەرنىڭ ئەھۋالىدىن بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىغا ھەرۋاقىت مەلۇمات سۇنۇپ تۇرۇشى ۋە بۇ جەھەتتە كەڭ كۆلەمدە پائالىيەت ئېلىپ بېرىشى، شۇنداقلا شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشى كېرەكلىكىنى مەمنۇنىيەت بىلەن تەۋسىيە قىلىمەن».

يىغىن، بۇ يىل 3-ئايدا ئېچىلىدىغان «ئازسانلىق مىللەتلەر خەلقئارا ئېتنىك مۇھاپىزەت گورۇپپى» ئىنسان ھەقلىرى يىغىنىدا، ئەركىن ئالپتېكىنگە شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى ئەھۋالى ھەققىدە مەخسۇس دوكلات بېرىشنى قارار قىلدى.

نۆۋەتتە، «ن، گ، ئو» نىڭ بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىدا 170تىن ئارتۇق ئەزىسى بار بولۇپ، ئۇلاردىن 17سى بۇ قېتىمقى يىغىنغا قاتناشتى. ھەمدە گوللاندىيە، دانىماركا، نورۋېگىيە، شۋېتسارىيە، فىنلاندىيە، ھىندىستان دۆلەتلىرىنىڭ بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا دائىمىي تۇرۇشلۇق ئەلچىلىرى ۋە دۆلەت ئەزالىرى قاتناشتى.

قىسقا خەۋەرلەر

• بۇلتۇر 2 ئايغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە غۇلجا شەھىرى ئىچىدىكى 1564 نەپەر ئوقۇش يېشىدىكى ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلىرى ئىقتىسادىي قىيىنچىلىق سەۋەبىدىن ئوقۇيالماي مەكتەپتىن چېكىنگەن.

• بۇلتۇر 7-8- ئاي ئىچىدە، شىگا ناھىيىسىدە، جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسى تەرىپىدىن «شەرقىي تۈركىستان ئازاتلىق تەشكىلاتى» نىڭ ئادىمى دېگەن باھانە بىلەن ئوقۇتقۇچى، يېزا كادىرى، ئىشچى، دېھقان بولۇپ 320 ئۇيغۇر قولغا ئېلىنغان.

ئۇيغۇرلار مۇستەقىللىق ئۈچۈن ئىنتىلمەكتە

(تۈركىيە «زامان» گېزىتى مۇخبىرى مۇئەييەن دىنتلەمەزنىڭ بۇ يىل 1-ئاينىڭ 27-كۈنى بېشكەكتىن بەرگەن خەۋىرى). يېقىندىن مۇستەقىللىققا ئېرىشكەن قىرغىزىستان جۇمھۇرىيىتىدە ياشاۋاتقان 50مىڭغا يېقىن ئۇيغۇرلار مۇستەقىللىق ئۈچۈن ئىنتىلمەكتە. بېشكەكتىكى ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى نۇرمۇھەممەت كەنجى مۇنداق دېدى: «روسىيەدە كوممۇنىزىمنىڭ چۆكۈشى، ئوتتۇرا ئاسىيا مۇستەقىل جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ بارلىققا كېلىشى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مۇستەقىللىققا بولغان ئىنتىلىشىنى تېخىمۇ ئاشۇردى». ئۇ، كوممۇنىست خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى زوراۋانلىقلىرى ھەققىدە مۇنداق دېدى: «1949-يىلى كوممۇنىست خىتاي تاجاۋۇزچىلىرى شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلىپ بىر پۈتۈن تۈرك خەلقىنى پارچىلاپ ئىدارە قىلىش سىياسىتىنى يۈرگۈزدى. خىتايلارنىڭ باشقىلارنى پارچىلاپ ئىدارە قىلىش سىياسىتى مانجۇ خاندانلىقى دەۋرىدىن باشلانغان». ئۇ شەرقىي تۈركىستان نوپۇسى ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دېدى: «1953-يىلقى ئىستاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا، شەرقىي تۈركىستان نوپۇسىنىڭ يۈزدە 75 پىرسەنتىنى ئۇيغۇرلار، يۈزدە 6.40 پىرسەنتىنى خىتايلار، قالغان نىسپەتنى باشقا يەرلىك مىللەتلەر تەشكىل قىلاتتى. 1982-يىلىغا كەلگەندە ئۇيغۇرلار يۈزدە 50 پىرسەنتكە چۈشۈپ، خىتايلار يۈزدە 40 پىرسەنتكە كۆپەيدى». نۇرمۇھەممەت كەنجى سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دېدى: «1992-1993-يىللىرىدا خىتاي كوممۇنىستلىرى نۇرغۇن دىنىي ئادەملەر بىلەن ئىمام - مايزىنلارنى دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرىدىن ھەيدىۋەتتى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە مۇستەقىللىق ئارزۇسى بولغانلاردىن 13مىڭدىن ئارتۇق مۇجاھىدلارنى تۇرمىلەرگە تاشلىدى ۋە نازارەت ئاستىغا ئالدى. تارىختىن سۈرۈشتۈرگەندە، خىتايلار 2مىليونغا يېقىن ئۇيغۇرلارنى يوق قىلدى، نۆۋەتتە يەنە، ھەر خىل ۋاستىلارنى قوللىنىپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى يوق قىلىشقا تىرىشىۋاتىدۇ. خىتايلار شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئالدىدا جاۋابكارلىققا تارتىلىشى كېرەك، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقىنى قايتۇرۇپ بېرىشى كېرەك».

ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى نۇرمۇھەممەت كەنجى، قىرغىزىستاندىكى ئۇيغۇرلارنىڭ مۇستەقىللىق پائالىيىتى ھەققىدە مۇنداق دېدى: «قىرغىزىستاندا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلار، قىرغىزىستان ھۆكۈمىتىدىن ناھايىتى مەمنۇن. قىرغىزىستاندا ئۇيغۇر رادىيو ۋە تېلېۋىزور پىراگراممىلىرى يولغا قويۇلدى. ئۆز ئانا تىلىمىزدا نەشر قىلىنىۋاتقان «ئىتتىپاق» گېزىتىمىز بار، يېقىندا كۈتۈپخانا، مەكتەپ، مەسچىت سېلىش قۇرۇلۇشىنى باشلايمىز. بىز ئۆز ئىمكانىيەتلىرىمىزدىن تولۇق پايدىلىنىپ، شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىقى ئۈچۈن تىرىشىپ كۈرەش قىلىمىز».

قىرىم تاتارلىرى مىننەتدارلىق مۇراسىمى ئۆتكۈزدى

بېشى 3 - بەتتە

دى، قۇتۇلۇش نۆۋىتى شەرقىي تۈركىستان بىلەن ئۆز ۋەتىنىدىن سۈرگۈن قىلىنغان قىرىم تۈركلىرىگە كەلدى». ئەيسا ئەفەندىنىڭ سۆزىنى پۈتۈن يىغىن زالىدىكىلەر ئۇزۇن - ئۇزۇنچە چاۋاك چېلىپ ئالقىشلىدى.

بۇ مۇراسىمدا، ئىستانبولدا زىيارەتتە بولۇۋاتقان قازاقىستان جۇمھۇرىيىتى ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەرئارا ئىتتىپاقى رەئىسى قەھرىمان غوجامبەردى، مائاۋىن رەئىس ئابدۇللا ساماق، ئىقتىسادىي ئىشلار مەسئۇلى ۋاققاس مۇھەممەت، گېزىتىمىز ساھىبى ئارسلان ئالپتېكىن، باش مۇھەررىر شاخلىل بوزقۇرت، ياۋروپا شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىرلىكى ئىستانبول شۆبىسى رەئىسى بەكماجى قاتارلىق مۇجاھىدلار ئەيسا ئەفەندىم بىلەن بىرگە بولدى.

ئامېرىكىدا ئېچىلغان ئۈچ تەرەپ «ئىستىتپاقى» يىغىنى خەلقئارا مەتبۇئاتلاردا

تەھرىر ئىلاۋىسى: 1994-يىل 10-ئاينىڭ 16-كۈنى ئامېرىكىنىڭ نيۇيورك شەھىرىدە شەرقىي تۈركىستان، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستان ئىستىتپاقى يىغىنى ئېچىلغان ئىدى.

ئەمەلدا ئۆتكەن ۋە ئاي ئىچىدە، خىتاي ئاسارەتىدىكى ئەسىر مىللەتلەر مەسىلىسى پۈتۈن دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ دىققەت-ئېتىۋارىنى قوزغاپ، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتى ۋە ئەنگلىيە، فرانسىيە، گېرمانىيە، گوللاندىيە، ئاۋىستىرالىيە، كانادا قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ پارلامېنتلىرى ۋە ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتلىرى تەرىپىدىن خەلقئارا يىغىنلاردا نۆۋەتتىكى مۇھىم مەسىلە قاتارىدا ئوتتۇرىغا قويۇلۇشقا باشلىدى.

شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىنىڭ خەلقئارا سەھنىدىن ئورۇن ئېلىشى، شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ يېتەكچىسى، دىپلوماتچىسى، مۇجادەلەبىشى ئەركىن ئالپتېكىننىڭ تۆھپىسى ئالاھىدە ئورۇن تۇتىدۇ. ئەركىن ئالپتېكىن ئۆزىنىڭ خىزمىتىنىڭ ئالدىراشلىقىغا قارىماي ھاردىم چارچىدىم دېمەي، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ياۋروپا، ئامېرىكا ۋە ئاسىيادىكى بىر قىسىم دۆلەتلەرنىڭ پارلامېنتلىرى، ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتلىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەت باغلاپ، ئۇلارغا، شەرقىي تۈركىستان داۋاسى ۋە ئىنسان ھەقلىرى ھوقۇقى توغرىسىدا مەلۇمات سۇندى ۋە دوكلات بەردى. بۇ قېتىمقى ئامېرىكىدا ئېچىلغان 3 تەرەپ «ئىستىتپاقى» يىغىنىمۇ ئەركىن ئالپتېكىننىڭ چاقىرىقى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن ئېچىلدى. تۆۋەندە، ئامېرىكىدا ئېچىلغان 3 تەرەپ «ئىستىتپاقى» يىغىنى توغرىسىدا، خەلقئارا مەتبۇئاتلاردا بېرىلگەن خەۋەرنى دىققىتىڭلارغا سۇندۇق.

«ئازسانلىق» مىللەتلەر ئۈچۈن پايدىلىق يىغىن

(كانادا «مونترېئال» گېزىتىنىڭ 1994-يىل 29-ئۆكتەبىردىكى خەۋىرى). ئىككى ھەپتە ئىلگىرى، ئامېرىكىنىڭ نيۇ-يورك شەھىرى كولۇمبىيە ئۇنىۋېرسىتېتىدا «ئۈچ تەرەپ ئىستىتپاقى»، شەرقىي تۈركىستان تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى توغرىسىدا خەلقئارالىق تارىخىي يىغىن ئۆتكۈزدى. يىغىنغا، ئۇيغۇر، تىبەت، موڭغۇل ۋەكىللىرىدىن سىرت، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىنىڭ مۇھىم خادىملىرى، ئامېرىكىنىڭ ئالاھىدە سالاھىيەتكە ئىگە ئەرباپلىرى، «ئۇ ن پ ئو»نىڭ باشكاتىپى، كولۇمبىيە ئۇنىۋېرسىتېتى ۋە بىر قىسىم ئالىي مەكتەپ مۇتەخەسسىسلىرى، ئامېرىكا ئاممىۋىي ئاخبارات ۋەكىللىرى، «ئازادلىق» رادىئوسىنىڭ مۇخبىرلىرى قاتناشتى.

يىغىن، خىتاينىڭ «ئازسانلىق» مىللەتلەرگە يۈرگۈزۈۋاتقان زوراۋانلىق سىياسىتىنى توختىتىشنى تەلەپ قىلدى. خىتايدىكى 56 مىللەت ئىچىدە ئۇيغۇر، تىبەت، موڭغۇل مىللەتلىرى مۇستەملىكە ۋە كۆچمەن يۆتكەش سىياسىتىگە ئەڭ قاتتىق ئۇچراۋاتىدۇ، دەپ كۆرسەتتى. يىغىن تەرتىپلىگۈچىلەردىن دالاي لامانىڭ ئامېرىكىدىكى ۋەكىلى كېلى كىيالتسىن، كىيالتەك تىبەتلىكلەرنىڭ نۆۋەتتىكى ئەھۋالى توغرىسىدا سۆز قىلدى. ھەمدە مۇنداق دېدى، «تىبەتلەر بىلەن موڭغۇللارنىڭ ئېتىقاد قىلىدىغان دىنى ئوخشاش بولسىمۇ، شەرقىي تۈركىستان خەلقى بىلەن تارىختىن بۇيان جۇغراپىيىۋى، تارىخىي جەھەتتىن بىر-بىرىگە تۇتىشىپ تۇرىدۇ. ئۇلار خىتاي كوممۇنىست دىكتاتورىسىنىڭ ئاستىدا قالغان ئەسىر مىللەتلەردۇر، تىبەتلىكلەر تارتىۋاتقان كۈلپەتلەرنى غەرپتىكىلەرمۇ تار تونۇۋاتىدۇ.»

ئۇزۇن تارىختىن بۇيان ھۆر مۇستەقىل ياشاپ كەلگەن تىبەت خەلقى، 1949-يىلى خىتاي قىزىل ئارمىيىسىنىڭ ئىشغالىيىتى بىلەن مۇستەملىكە قىلىندى. 1959-يىلىدىن كېيىن، خىتاي تاجاۋۇزچىلىرىغا قارشى مۇجادىلە ئېلىپ بارغان دالاي لاما ۋە 100 مىڭدىن ئارتۇق تىبەت ئارمىيىسى ھىندىستانغا كېلىپ مۇھاجىر بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن، خىتاي ھۆكۈمىتى دالاي لامانىڭ ھەممە يېقىنلىرىنى يوقاتتى، ئۇلارنىڭ مال مۈلكىنى، ئورغۇن بۇددا دىنى ئىبادەتخانىلىرىنى بۇلاپ، خانىۋەيران قىلىپ تاشلىدى. بۈگۈنكى ياۋروپا، ئامېرىكىلىقلارنىڭ نەزىرىدە، تىبەتنىڭ كەلگۈسىگە دىققەت، ئېتىۋار بېرىشنىڭ زورىيىۋاتقانلىقىنى كۆرسەتتى.

يىغىن مۇنداق ھېسابلىدى، خىتاينىڭ ئىچكى قىسمىدا كۆرۈلگەن ۋەقەلەر، بېيجىڭ ھۆكۈمىتىنى چۆچۈتمەكتە. تارىختا، ئۇيغۇرلار بىلەن تىل، دىن، ئۆرپ-ئادەت، مەدەنىيەت جەھەتلەردە ئورتاقلىققا ئىگە بولغان قازاقىستان، قىرغىزىستان، ئۆزبېكىستان قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ مۇستەقىللىققا ئېرىشكەنلىكى، خىتاينى قاتتىق ئەندىشىگە سالدى. (تارىختا، خىتايلار شەرقىي تۈركىستاننى ئۆزىگە قارىتىپ ئېلىش ئۈچۈن «شىنجاڭ - يېڭى رايون» دەپ نام بەرگەن ئىدى) نۆۋەتتە، خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستانغا كۆپلەپ خىتاي كۆچمەنلىرىنى يەرلەشتۈرۈۋاتقان بولسىمۇ، ئەمما، مۇسۇلمانلار يەنىلا نوپۇسنىڭ يۈزدە 50 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. بۇ مۇسۇلمانلار، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئورغۇن قېتىم، پات-پات ئىسيان كۆتۈرۈپ، خىتاي ئوردىسىنىڭ لوپنۇر رايونىدا ئاتوم يادرو سىنىقى ئېلىپ بېرىشقا قارشى تۇردى. توختىماي ئېلىپ بارغان ئاتوم يادرو سىنىقىنىڭ تەسىرىدىن، شەرقىي تۈركىستان خەلقى ھەرخىل ئېنىق بولمىغان كېسەللەرگە گىرىپتار بولۇپ، ئۆلۈش نىسپىتى كۆپەيمەكتە. 1970-يىلدىن كېيىن، ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ ئوتتۇرىچە ئۆمۈر كۆرۈش نىسپىتى 65 ياشتىن 59 ياشقا چۈشۈپ قالغان.

يىغىن، ئۇيغۇر، تىبەت، موڭغۇل مىللەتلىرىنىڭ تارىخىي تەقدىرى، مۇجادىلە قىسمىتى ۋە كەلگۈسى نىشانىنى بىرلىككە ئىلكىنى مۇقۇملاشتۇرۇپ بىرلىكتە كۆرەش ئېلىپ بېرىشقا چاقىردى. بۇ يىغىن، خىتايدىكى «ئازسانلىق» مىللەتلەر ئۈچۈن پايدىلىق يىغىن بولدى.

ئۈچ تەرەپ يىغىنى

(ھىندىستان «دۋاتكا» گېزىتىنىڭ 1994-يىل 11-ئايلىق سانىدىكى خەۋىرى). تىبەت، شەرقىي تۈركىستان ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان ئۈچۈن ئىنسان ھەقلىرى مۇجادىلىسى ئېلىپ بارغۇچىلار تەرىپىدىن (1985-يىل) قۇرۇلغان ئۈچ تەرەپ ئىستىتپاقى، 1994-يىل 10-ئاينىڭ 16-كۈنى ئامېرىكىنىڭ نيۇ-يورك شەھىرىدە خەلقئارالىق چوڭ يىغىن ئۆتكۈزدى.

چوڭ يىغىن، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ زوراۋانلىق سىياسىتى بىلەن ئىنسان ھەقلىرىنى دەپسەندە قىلىۋاتقان كوممۇنىست دىكتاتورىسىنى توختىتىشنى قاتتىق تەلەپ قىلدى.

بۇ قېتىمقى چوڭ يىغىن، خىتاي ئىشغالىيەتچىلىرىنىڭ ئۇيغۇر، تىبەت، موڭغۇل، قازاق، قىرغىز خەلقىگە قاراتقان سىياسىي زۇلۇم ۋە ھەق-ھوقۇقلىرى ئۈستىدىن قاتتىق شىكايەت ئېلىپ بېرىپ، بۇ ھەقتە پىكىر قىلغۇچى ۋە ئەمەلىي ھەرىكەت بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنى بىر يەرگە توپلاپ ئۇلارنى ئۆز ئارا ئۇچراشتۇردى.

ئەمەلىيەت نۇقتىسى نەزىرىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، خىتاي نوپۇسىنىڭ يۈزدە 8 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلغان شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان خەلقلىرى، ئومۇمىي تېررىتورىيىسىنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكىنى ئىگىلىگەن بولۇپ، ئۇلار شۇ توپراقنىڭ ئىگىسى بولۇپ، ياشاپ كەلگەن.

چوڭ يىغىنغا، ياۋروپا شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىرلىكىنىڭ رەئىسى ئەركىن ئالپتېكىن رىياسەتچىلىك قىلدى. تىبەت مۇھاجىرەت ھۆكۈمىتىنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرى كالون تەنزىن، دالاي لامانىڭ ئامېرىكىدىكى ۋەكىلى كىيالتسىن كىيالتەك، كولۇمبىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى روبېرت تۇرمان، ئامېرىكىدىكى موڭغۇللار ئىستىتپاقىنىڭ رەئىسى باشى قاتارلىقلار ئالاقىدار ئىشلارغا مەسئۇل بولدى.

يىغىن ئاخىرىدا، ئامېرىكا پرېزىدېنتى بىل كلىنتونغا، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى باشكاتىپى بۇتروس گالى ۋە خىتاي باشلىقى جياڭ زېمىنغا ئايرىم-ئايرىم مەكتۇپ يوللاپ، تىبەت، شەرقىي تۈركىستان ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان مەسىلىسىنى تىنچلىق يولى بىلەن ھەل قىلىش ۋە بۇ يولغا تەشەببۇسكارلىق كۆرسىتىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. شۇنداقلا بۇ نىشانغا ئالاقىدار پارتىيە-گۇرۇھلارنىڭ بىرلىكتە كۈچ چىقىرىشىنى تەلەپ قىلدى.

ئامېرىكا بىلەن خىتاي يامانلاشتى

(تۈركىيە «ئوتتۇرا شەرق» گېزىتىنىڭ بۇ يىل 1-ئاينىڭ 30-كۈنىدىكى خەۋىرى). خىتاينىڭ ساختا، ناچار تاۋارلىرىنىڭ ئامېرىكىغا توختىماي كىرىشى، ئىككى دۆلەت مۇناسىۋىتىدە سۈركىلىش پەيدا قىلدى. ئامېرىكىنىڭ سودا مىنىستىرى خىتاينىڭ ساختا، ناچار تاۋارلىرىنى چەكلەش پىرىنسىپى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئامېرىكىغا ھەر يىلى 15 مىليون دوللار زىيان يەتكۈزۈۋاتقانلىقىنى ئاشكارىلىدى.

ئامېرىكا خەلقئارا سودا ئورنىدىكى ئۈستۈنلۈكىدىن پايدىلىنىپ، خىتايغا قاتتىق بېسىم ئىشلەتمەكتە. ھەمدە سودا ئامبارگوسى يۈرگۈزىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

خىتاي ئامېرىكىنىڭ خىتاي تاۋارلىرىغا شەرت قويغانلىقىغا قارشى نارازىلىق بىلدۈرگەن.

ئەركىن ئالپ تېكىن تۈرك دۇنياسى قۇرۇلتىيىدا

(«ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلال بىرلىكى»نىڭ خەۋىرى). قىسقارتىلما ئاتىلىشى «تۈرك دۇنياسى قۇرۇلتىيى» بولغان ياۋروپا دېموكراتىك ۋە تېنچپەرۋەرلەر تۈرك دۇنياسى بىرلىكىنىڭ 17-قۇرۇلتىيىدا ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلال بىرلىكىنىڭ رەئىسى ئەركىن ئالپ تېكىن «تۈرك دۇنياسىنىڭ بىرلىك ھەمكارلىقىنى كۈچەيتە يىلى» دېگەن ماۋزۇدا دوكلات بەردى. دوكلاتنىڭ قىسقارتىلمىسى تۆۋەندىكىچە:

بۈگۈن پۈتۈن دۇنيادا 200 مىليون تۈرك بار. ئۇلارنىڭ بىر قىسمى ھۆرلۈك ئىچىدە، ئۆز ئىگە ئۆزى خوجا بولۇپ، مۇستەقىل ياشاۋاتىدۇ. يېڭىدىن مۇستەقىللىققا ئېرىشكەن ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىيات قىيىنچىلىقلىرىغا قارىماي، دۇنيا سىياسىي سەھنىسىدىن ئەڭ شەرەپلىك ئورۇن ئېلىش ئۈچۈن چوڭ قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىمەكتە. يەنە بىر قىسىم تۈرك خەلقى چەتئەل تاجاۋۇزچىلىرىنىڭ ئاسارىتى ئىچىدە، تاھازىرغىچە زۇلۇم چېكىۋاتىدۇ؛ ھەتتا تارىخ سەھنىسىدىن يوق بوپ كېتىش تەھلىكىسى ئىچىدە قالدى. بۇ ئەھۋال، پۈتۈن دۇنيادىكى بارلىق تۈرك دۆلەتلىرىنىڭ ۋە تۈرك كۈچلىرىنىڭ ئۆزئارا ھەمكارلىشىپ، بۈيۈك بىر كۈچ بىرلىكى ئورنۇتۇش كېرەكلىكىنى ئوتتۇرىغا قويىدى. دەرۋەقە، مۇشۇنداق بىرلىك ۋە ھەمكارلىق بولمىغانلىقى ئۈچۈن، چەتئەل تاجاۋۇزچىلىرىنىڭ ئاسارىتى ئىچىدە ياشاۋاتقان قېرىنداشلىرىمىز ئۆزىنىڭ مۇستەقىللىق داۋاسىنى خەلقئاراغا لايىقى بىلەن ئاڭلىتالمايۋاتىدۇ.

تۈرك دۇنياسى مۇجادىلىسى، شەرقىي تۈركىستان لىدەرى ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىن، خېلى بۇرۇنلا (1954-يىل تۈركىيەگە كەلگەن كۈنىدىن تارتىپ) تۈركىيە باشلىق ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى ۋە خىتاي ئاسارىتىدىكى تۈرك قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆزئارا يېقىن مۇناسىۋەت ئورنىتىپ، خەۋەرلىشىش ئاپاراتلىرىنى باغلىققا كەلتۈرۈپ، ئۆزلىرىنىڭ ھال-ئەھۋالىدىن بىر-بىرىنى خەۋەرلەندۈرۈپ تۇرۇشى ۋە بۇ ئارقىلىق دۇنيا تۈركلىرىنىڭ بىرلىك، باراۋەرلىك بىلەن ئۆزئارا ياردەملىشىشنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى. ئەينى ۋاقىتتا، تۈركىيەدىكى كوممۇنىست پەرەز گورۇھلار ۋە ماركس، لېنىن، ماۋزېدۇڭچىلار، بۇ تەشەببۇسقا قارشى تۇرۇپ، دۇنيا تۈركلىرىنىڭ بىرپۈتۈنلىكىنى بۇزۇش، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سېلىش ئۈچۈن ئۇرۇندى، ئۇلار ھازىرغىچە تۈركلەرنى بۆلمەك ئۈچۈن تىرىشىپ ھەرىكەت ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. ئەمما، ئۇلار مەقسەدكە يېتەلمىدى ۋە يېتەلمەيدۇ.

بۈگۈن تۈركىيەدە، «تۈركنىڭ تۈركتىن باشقا دوستى يوق» دېگەننى پاتتالا سۆزلەيدىغان بولدى. بۇ سۆزنى ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇرۇش ۋە پۈتۈن دۇنيا تۈركلىرىنىڭ كۆڭلىگە ئورنىتىش، تۈركىيەنىڭ باشلامچىلىق بىلەن رول كۆرسىتىشىگە باغلىق. چۈنكى، بۇ سۆزنىڭ ئىگىسى تۈركىيەدۇر.

نۆۋەتتە، چەتئەل تاجاۋۇزچىلىرىنىڭ ئاسارىتىگە قارشى كۆرەش قىلىۋاتقان مۇجاھىد قېرىنداشلىرىمىز ۋەتەن داۋاسىنى دۇنياغا ئاڭلىتىش ئۈچۈن، جانلىق پائالىيەتلەرنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن، ئاسارەت ئىچىدە تۇرۇۋاتقان ۋە ھۆرلۈك ئىچىدە ياشاۋاتقان پۈتۈن دۇنيا تۈركلىرى، كۈچلۈك تەشكىلىي ئاپارات تۇرغۇزۇپ، ئورتاق بولغان كۆرەش پىلانىنى بىلەن قائىدە، پرىنسىپلىرىمىزنى تۈزۈپ چىقىشىمىز كېرەك. بۇ بىر جاپالىق ھەم ئىنتايىن مۇھىم بولغان خىزمەت. تۈركىيەنىڭ بۇنىڭغا ئەڭ كۆپ پىداكارلىق كۆرسىتىشىگە ئىشىنىمەن ۋە بىر كومىتېت تەسىس قىلىنىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

قۇرۇلتاي مەزگىلىدە، ئەركىن ئالپ تېكىن مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى رەئىسى ۋە پۈتۈن دۇنيا تۈركلىرىنىڭ قەدىرشۇناسى ئالپارسلان تۈركەش بىلەن كۆرۈشتى ۋە قىزغىن سۆھبەتلەشتى.

ئۈرۈمچىدە ئەجەلسىز ئۆلۈم

1994-يىل 12-ئاينىڭ 4-كۈنى ئۈرۈمچىدىكى 1-ئاۋغۇست يېزا ئىگىلىك ئىنستىتۇتىنىڭ ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلىرى، ئەجەلسىز ئۆلۈپ كەتكەن ساۋاقدىشىنىڭ جەسىدىنى كۆتىرىپ، خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ قوراسى ئالدىدا نامايىش ئۆتكۈزگەن.

نامايىش سەۋەبى مۇنداق ئىدى: 12-ئاينىڭ 3-كۈنى كەچتە، يېزا ئىگىلىك ئىنستىتۇتىدا ئوقۇۋاتقان ئۇيغۇر قىز ئوقۇغۇچىسى تويۇقسىز كېسەل بولۇپ قالغان. ساۋاقداشلىرى كېسەلنى ئالدى بىلەن مەكتەپ دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىدۇ، دوختۇرخانىدىكى نۆۋەتچى خىتاي دوختۇرى، ئىشتىن چۈشۈش ۋاقتى كەلدى، كېسەل قوبۇل قىلالمايدۇ دەپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ يالۋۇرۇشىغا پىسەن قىلماي، ئىشىكتىن قوغلاپ چىقىرىدۇ. ساۋاقداشلىرى كېسەلنىڭ ئەھۋالىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىنى كۆرۈپ، يېقىن ئەتراپتىكى ھەربىي دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا بۇ دوختۇرخانىدا يەرلىك مىللەتلەردىن كۆرگىلى بولمايتتى. بۇنداق شارائىتتا، ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلىرى كېسەلنى كۆرسىتىش ئارزۇسىغا يېتەلمەيدۇ. ئەلۋەتتە، دەرۋەقە، دوختۇرلار كېسەلنى كۆرۈشتىن بۇرۇن 1000 يۈەن تاپشۇرسىلار دېگەن بىلەن كېسەلنى قوبۇل قىلمىغان. ئويلاپ باقايلى، ئوقۇغۇچى دېگەندە نەدە پۇل بولسۇن، بۇنى دوختۇرلار بىلمەيدۇ ئەمەس، بىلىدۇ. مەقسەت، ئۇيغۇرلارغا ھەر بىر پۇرسەتتە، خىتاي زۇلۇمىنى يۈرگۈزۈشتىن ئىبارەت. چۈنكى، بۇ دوختۇرخانا كوممۇنىست دىكتاتورنىڭ بىۋاستە دىكتاتۇرا ئورگانلىرىدىن بىرى.

ئوقۇغۇچىلار كېسەل ساۋاقدىشىنى يەنە باشقا دوختۇرخانىلارغا ئاپىرىپ بېقىشنى ئويلىغان بولسىمۇ، ئەمما، يەنىلا ئوخشاش مۇئامىلىگە ئۇچرايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، مەكتەپكە قايتىدۇ. مەكتەپكە قايتقاندىن كېيىن، ئوقۇغۇچىلار ئىككى دوختۇرخانىدا ئۇچرىغان ناھەقچىلىقلارغا چىدىماي يىغلاپ كېتىدۇ. كېسەل قىز تېخى ئەندى باشلانغان ياشلىق ھاياتىنىڭ ھېچقانداق بەختىنى كۆرمەي ئەجەلسىز ئۆلۈپ كېتىدۇ.

بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان مەكتەپتىكى پۈتۈن ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلىرى ئەجەلسىز ئۆلۈپ كەتكەن ساۋاقدىشىنىڭ جەسىدىنى كۆتىرىپ، ناھەقچىلىققا قارشى نارازىلىق بىلدۈرۈپ، نامايىش قىلغان. خەلق ھۆكۈمىتى ئوقۇغۇچىلارنى ئالداپ، يالغان ۋەدە بېرىپ، «بۇ ئىشنى سۈرۈشتۈرۈپ ھەل قىلىمىز» دەپ، نامايىشچى ئوقۇغۇچىلارنى قايتۇرۇۋەتكەن.

ئوقۇغۇچىلار قايتقاندىن كېيىن، ئۇزۇن ئۆتمەي، خەلق ھۆكۈمىتى ساقچى ئورگانلىرىغا بۇيرۇق چۈشۈرۈپ، نامايىشنى ئۇيۇشتۇرغۇچىلار بىلەن ئاساسلىق رول كۆرسەتكەنلەرنى بىر تەرەپ قىلىش ئىشىنى ئېلىپ بارغان.

ئىزىز ۋەتەنداشلار، يېقىندىن بېرى شەرقىي تۈركىستاندا، دوختۇرخانىغا ئالدىن تاپشۇرىدىغان 1000 يۈەن پۇلنى تاپشۇرالماي شۇنداقلا ئاتوم يادرو سىنىقى تەسىرىدىن پەيدا بولغان تۈرلۈك ئىچىق بۆل

ـسىغان كېسەللەر ۋە بىردىن تويۇقسىز ئۆلۈپ كېتىۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ سانىنى كىشىنى قاتتىق ئېچىندۇرىدۇ. سوتسىيالىزم بىلەن كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ خەلققە يەتكۈزىۋاتقان بۇ «ئەۋزەللىك»لىرىگە كىم چىداپ تۇرالايدۇ...! تېخى تۆنۈگۈن ئۆزىنىڭ پائالىيىتى بىلەن مەشغۇل بولۇپ يۈرگەن ئوقۇغۇچى قىزنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىگە كىم جاۋاپكار؟!

خىتايغا قارشى ئاگاھلاندۇرۇش

(قازاقىستان جۇمھۇرىيىتى ئالمۇتا «ئېكىپىن قازاقىستان» گېزىتىنىڭ 1994-يىل 12-ئاينىڭ 11-كۈنىدىكى خەۋىرى). «نېۋادا-سەمەي» يادرو قورالىغا قارشى خەلقئارا ھەرىكەتنىڭ پرېزىدېنتى ئولژاس سۇلېيمېنوۋ يېقىندا «نېۋادا-سەمەي» ھەرىكىتىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن ئۆتكۈزگەن بىر قېتىملىق سۆھبەتتە مۇنداق دېدى: «سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى 1949-يىلدىن 1989-يىلغىچە 470 قېتىم ئاتوم يادروسىنى سىناق قىلىپ باردى. پەقەت 1991-يىلى قازاقىستان پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نازارباييېۋلا ئاتوم سىناق قىلىشنى توختاتتى. ئۇ مۇنداق دېدى: «قازاقىستان پۈتۈن دۇنيادا يادرو قوراللىرىنى چەكلەش تەرەپدارلىرىنىڭ ھىمايىچىسى بولىدۇ، خىتاي، ئامېرىكا ۋە باشقا دۆلەتلەرنىڭ يادرو قوراللىرىغا ئىگە بولۇشى بىزنىڭ دېققىتىمىزنى چەكمەيدۇ».

سۇلېيمېنوۋ مۇنداق دېدى: «خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ لوپنۇردا ئاتوم پارتلىتىپ، ئۇيغۇر، قازاق، ۋە باشقا مۇسۇلمان خەلقلىرىنىڭ ھاياتىغا چوڭ خەۋپ يەتكۈزمەكتە، بۇ يادرو ئاپىتى ئۇچقۇنىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيا مەملىكەتلىرى بىلەن قازاقىستانغا يەتكۈزىۋاتقان زىيىنى ئاز ئەمەس. بۇ توغرىلىق قازاقىستان ھۆكۈمىتى خىتاي ھۆكۈمىتىگە، يادرو ئۇچقۇنىنى توختىتىش ھەققىدە بىرنەچچە قېتىم تەكلىپ بەردى، خىتاي ھۆكۈمىتى بۇ ھەققانىي تەكلىپكە، سۈكۈت قىلىپ كەلمەكتە، بۇنىڭدىن قازاقىستان ھۆكۈمىتى ۋە خەلقى قاتتىق ئەپسۇسلىنىدۇ». ئۇ مۇنداق ئاگاھلاندۇردى: «خىتاينىڭ داۋاملىق ئاتوم يادروسىنى ئۆتكۈزۈشى، ئىنسانىيەتكە ھۆرمەت قىلمىغانلىق بولۇپ، بۇ بىر دۆلەتنىڭ ئىچكى ئىشى ھېساپلانمايدۇ. لوپنۇر ئاتوم پاجىئەسىگە قارشى دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدە ھەرىكەت ئېلىپ بېرىلىدۇ».

ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن ئەپەندىگە سالام!

قەيسەر

ئانا يۇرتىمىز شەرقىي تۈركىستان،
ئازادلىق ئۈچۈن تەلپۈنەر ئىنسان.
سالام سىزلەرگە ئەيسا ئەپەندىم،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

قولۇمدا قەلەم كۆزۈمدە قان ياش،
ئوقۇپ بىلگەيلا پىقىر ئىسمىمنى.

سىزنى سېغىندۇق پارچە ئىنسانلار،
تۈركىستاندا قايناپ بىز ۋىجدانلار.
كەتمەس بىكارغا تۆككەن قانلار،
قوبۇل ئەتكەيلا ئېھتىرامىمنى.

مىللەت، ۋەتەنگە يولباشچىدۇرسىز،
غېرىپ مىللەتكە قولداشچىدۇرسىز.
ئەركىن دۇنيادا مۇڭداشچىدۇرسىز،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

پاك زېمىن ئىدى تۈركىستانىمىز،
ئالتۇن ھەم نېفىت بىزنىڭ جانىمىز.
تالان-تاراجقا قالدى كانىمىز،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

تۈرك ئوغلى بىز ساپتۇر قانىمىز،
پۈتۈن بولالمىسۇ بىزنىڭ ئانىمىز.
مۇستەقىل ياشاش بار ئارمانىمىز،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

شەرقىي تۈركىستان ئاتالمىش «شىنجاڭ»،
بېسىپ ياتماقتا خىتاي كۆكمەنداك (1)
قاچان بىزلەرگە كېلەر يورۇق تاڭ،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

خىتاي مۇستەبىت كۆمۈپ ئىزلارنى،
نابۇت قىلماقتا خوتۇن-قىزلارنى.
تارتىپ ئۆزىگە ۋىجدانسىزلارنى،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

باسقاچ ۋەتەننى ئىسپلاس ئاياقلار،
نابۇت بولماقتا سانسىز بوۋاقلار.
قالغۇسى بىزدە ئاچچىق ساۋاقلار،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

بوۋاقنى ئالدى قوساقنى يېرىپ،
كۆمدى ئەخلەتكە چېتىنى يېرىپ.
تىرىك تۇرغۇزۇپ ھوكۇلتى ئۇرۇپ،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

ئېچىشار يۈرەك راس گەپنى دېسەم،
بەزى بوۋاقلار ئىتقا بولدى يەم.
بۇنداق زۇلۇمدىن ساقلىسۇن ئىگەم،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

ئەي، بۈيۈك رەھبەر بولغايسىز ئامان،
كېلەر بىزگىمۇ ئازادلىق زامان.
قۇچاغلاشقايمىز كېلىپ سىز تامان،
قوبۇل ئەتكەيلا سالام خېتىمنى.

مىللەتكە لايىق ۋىجدانىڭىز بار،
تۈمەن مىڭ ياش قىز ئوغلانىڭىز بار.
ئازات قىلىشقا ئىمانىڭىز بار،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

سىزنى كۆرۈشكە بىزدە ئۈمىت بار،
بۈيۈك تەڭرىمىز بولسۇن مەدەتكار.
تۈرك ئوغلانلار بولسۇن ئىجاتكار،
قوبۇل ئەتكەيلا سالام خېتىمنى.

تەڭرى بار بىزگە پارلاق كېلەچەك،
ۋەتەن باغىدا ئېچىلار چېچەك.
خەلقىم كۆڭلىنى ئوراپ گۈلزار ئىچىگە،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

يۇرتۇم قەشقەر ئۆزۈم بىر يېتىم،
زالىمغا قارشى مېنىڭ ھەرىكىتىم،
ئىرادەم پولات قەيسەردۇر ئىسمىم،
قوبۇل قىلغايلا سالام خېتىمنى.

1994-يىل 10-ئاينىڭ 20-كۈنى ---قەشقەر.

دىن دېگەن نېمە

تەشنايى

ئىلمىي تۈشەنچە نەزەرىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، دىن كەسىپ ئەمەس، ياكى ھۈنەر ئەمەس ۋە ياكى ئۆرپ-ئادەت ئەمەس. بەلكى دىن دېگەن قەلبتىكى غايىپقا بولغان ھېس-تۇيغۇ دېگەنلىكتۇر.

مۇسۇلمان بولغان ئادەم ئاللاھنىڭ بارلىقىنى، ئۇنىڭ بىرلىكىنى، پۈتۈن كائىناتنىڭ نىزامى ئۇنىڭ تەدبىرى بىلەن داۋام قىلىدىغانلىقىنى، ئاللاھنىڭ ھەقىقەتەن ئادىل ئىكەنلىكىنى، يەر يۈزىدىكى ھەر قانداق زالىم ۋە گۇناھكار ئاللاھتىن قېچىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى، ئاخىرى ھەممە ئاللاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ ھېساپ بېرىدىغانلىقىنى قەلبىدە ھېس قىلىدۇ. مۇسۇلماننىڭ قەلبىدىكى غايىپقا بولغان بۇ خىل ھېس تۇيغۇ كۆز بىلەن كۆرگەندەكمۇ ئىنتايىن روشەن بولىدۇ، مانا بۇ ئىمان دەپ ئاتىلىدۇ. كۆز بىلەن كۆرۈپ ئىشەنگەنلىك ئىمان دەپ ئاتالمايدۇ، بەلكى قەلب بىلەن ھېس قىلىپ، ئىشەنگەندىلا ئىمان دەپ ئاتىلىدۇ.

مۇسۇلماننىڭ قەلبىدىكى بۇ ھېس-تۇيغۇ ئۇنىڭدا ئاللاھنىڭ ھەيۋىتىدىن قورقىدىغان ۋە ئۇنىڭدىن ھايا قىلىدىغان بىر خىل تەۋەللۇقنى يارىتىدۇ. مۇسۇلماندىكى بۇنداق قورقۇش ۋە تەۋەللۇق ئۇنىڭ ئۆزىدىن ئۆزى ھېساپ ئېلىپ، ئۆزىنى تەكشۈرۈپ تۇرۇشقا ئۈندەيدۇ ۋە ئاللاھنىڭ ھېساپ ئالىدىغان كۈنى ئۈچۈن قانداق تەييارلىق كۆرۈش، ئاللاھ بىلەن قانداق ئۇچرىشىش توغرىسىدا بىر ئۆمۈر تىرىشچانلىق كۆرسىتىشكە چاقىرىدۇ.

ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ئۇنىڭ قۇدرىتىنى ھېس قىلىش، مەسئۇلىيەتنى ھېس قىلىش دىنىنىڭ ئاساسى ۋە ھەقىقىتىدۇر.

ئىسلام دىنىدىكى تائەت-ئىبادەتلەر بولسا، پەقەت بىر ھېس-تۇيغۇنى نامايان قىلىش ئۈچۈنلا بۇيرۇلغان. ھېس-تۇيغۇ دىنىنىڭ ئاساسى ۋە ئىبادەتلەرنىڭ روھى بولۇپ، ئۇنىڭسىز ئوقۇغان ناماز، تۇتقان روزا، بەرگەن زاكات ۋە قىلغان ھەج بىكاردۇر. شۇڭا قۇرئاندا ئاللاھ «ئاللاھنى ياد ئېتىش ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر» دەيدۇ. دېمەك، ناماز پۈتۈن ياخشىلىقلارنىڭ بېشى تۇرۇپمۇ، ئۇنىڭ ئۇلۇغلۇقى ئاللاھنى ياد ئېتىشنىڭ ئۇلۇغلۇقىغا يېتەلمەيدۇ.

ئاللاھنى ياد ئېتىشتىكى مەخسەت تەسبىھ بىلەن «سۇبھانەللاھ»نى 33 رەت ئوقۇش ئەمەس، بەلكى چىن قەلبىدىن ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى ۋە كامال قۇدرىتىنى ھېس قىلىش دېگەنلىك بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ساھابىلىرىگە «ئاللاھ سىلەرنى تۇتقان روزاڭلار، ئوقۇغان نامىزىڭلارنىڭ تۈپەيلىدىن ئارتۇق كۆرمەيدۇ، بەلكى قەلبىڭلاردا ئورۇنلاشقان نەرسە تۈپەيلىدىن ئارتۇق كۆرىدۇ» دېگەن.

قەلبدە ئورۇنلاشقان نەرسە بولسا، غايىپقا بولغان ھېس-تۇيغۇدىن ئىبارەت. قەلبىمىزدىكى مۇشۇ ھېس-تۇيغۇ بىلەن قىيامەت كۈنى بىز-بىرىمىزدىن ئارتۇق بولالايمىز، نامازمۇ مۇشۇ ھېس-تۇيغۇنىڭ سەۋەبى بىلەن ناماز بولالايدۇ. ھېس-تۇيغۇ بولمىغان ناماز دەرەكتىن ئىبارەت بىر نەرسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ.

ناماز قەلبلەرنى يورۇتۇش قۇدرىتىگە قاراپ ئۆز ئەھمىيىتىنى تاپالايدۇ، شۇڭا ئاللاھ قۇرئاندا «ناماز قەبىھ ئىشلاردىن ۋە يامان گۇناھلاردىن توسىدۇ» دەيدۇ.

نامازدىكى سەجدە، رۇكۇ ۋە خۇشۇ قاتارلىق پائالىيەتلەرمۇ ئەزا بىلەن ھەم قەلب بىلەن بولۇش تەلەپ قىلىنىدۇ. ئاللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاپ قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «سەجدە قىلغىن ۋە يېقىنلاشقىن». ئەزالارنىڭ ۋە قەلبنىڭ ئاللاھقا بىرلىكتە سەجدە قىلىشى بىلەن دىننىڭ چوڭقۇر مەنىسى مۇجەسسەملەشكەن بولىدۇ ۋە ئاللاھ بىلەن بەندىنىڭ ئارىسىدىكى ئالاقە ئىنتايىن مۇستەھكەملىنىدۇ.

دىنىي ھېس-تۇيغۇ بىلەن مۇسۇلماننىڭ قەلبى ھەممە نەرسىدە ئاللاھنى كۆرەلەيدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كامىل مۇسۇلماننىڭ نەمۇنىسى ۋە ئۆلگىسى ئىدى. لېكىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرى قۇرەيش كاپىرچە مۇھىتىدە ياشىغان بولسىمۇ، كاپىرچە مۇھىتى ۋە كاپىر مۇئەسسەتى ئۇلارنىڭ ھېچ بىرىنى كامىل مۇسۇلمان بولۇشتىن توسالمىغان. شۇڭا، مۇسۇلمان بولۇشنى خالىغان ھەر قانداق ئادەم، ھەر قانداق مۇھىت ۋە جەمئىيەتتە مۇسۇلمان بولۇپ ياشىيالايدۇ. چۈنكى، ئىمان قەلبتە بولىدۇ، دىننىڭ ئاساسى ھېس-تۇيغۇ، دىنىي پائالىيەتلىرى ئۇنىڭ نامايەندىسى.

پۈتۈن مەخلۇقات ئىچىدە ئەڭ ئۇلۇغ ۋە شەرەپلىك مەخلۇق ئىنسان. ئىنساندىكى ئەڭ شەرەپلىك نەرسە قەلب، قەلبتىكى ئەڭ شەرەپلىك ھەم ئۇلۇغ نەرسە ئىمان. ئىمان بىلەن بېزەلگەن قەلب بوستانلىققا ئوخشايدۇ، ئىمانسىز قەلب خارابىگە ئوخشايدۇ. دىن دېگەن ئەنە شۇ. دىن ھەر قانداق ھۈنەردىن، كەسىپتىن ئۇلۇغ ۋە شەرەپلىك.

ئىككى تەغدىرداش خەلق بىر-بىرىگە مۇھتاج

ئۆز خەۋىرىمىز: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ٤-نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيىغا تەكلىپ بىلەن قاتناشقان شەرقىي تۈركىستان گېزىتى ساھىبى ئارسلان ئالپ تېكىن، قۇرۇلتاي مەزگىلىدە دالاي لامانىڭ ئامېرىكىدىكى ۋەكىلى كىيالتىسىن كىيالتەگ بىلەن ئۆتكۈزگەن بىر قېتىملىق سۆھبىتىنى دىققىتىڭلارغا سۇنىدۇق.

كىيالتىسىن كىيالتەگ مۇنداق دېدى: «سىز ۋە گېزىتىڭىز ئارقىلىق بارلىق شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە چىن قەلبىمدىن سالام يوللايمەن.

بىز ئىككى مىللەت خەلقىنىڭ ئۆزئارا تارىختىن بۇيان تارتىپ كېلىۋاتقان ئازاپ-ئوقۇبەتلىرى ئورتاق قىلىشقا ئىگە. دېمەكچىمىز، ھەمدە ئىنسانىي، ئىجتىمائىي ئەركىنلىكىمىز ۋە سىياسىي ھوقۇقىمىز قاتتىق دەپسەندە قىلىندى. مىليونلارچە قېرىنداشلىرىمىز ئۆلتۈرۈلدى، ئونمىڭلارچە يۇرتداشلىرىمىز ۋەتىنىدىن قوغلاندى، بۈگۈن ئۇلار ۋەتەن مۇستەقىللىقى ئۈچۈن كۈچلۈك مۇجادىلە ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ.

بىزنىڭ ھەققانىي مۇجادىلىمىز خەلقئارادا قوللاپ-قۇۋۋەتلەشكە ئېرىشتى، شۇنداقلا تىبەت، شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىنىڭ ئاسىيا تىنچلىقىغا كۆرسىتىدىغان رولىنى تونۇپ يەتتى.

مەن ئىككى تەغدىرداش خەلقنىڭ بىرلىك، باراۋەرلىك ئاساسىدا، مۇجادىلە ئېلىپ بېرىپ، زور مۇۋەپپەقىيەت قازىنىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن. ئورتاق دۈشمەن ئالدىدا بىر-بىرىمىزنىڭ ياردىمىگە ئېھتىياجىمىز، تىبەت خەلقى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ياردىمى بىلەن قوللىشىغا مۇھتاج، تىبەت خەلقى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ھەققانىي داۋاسىغا ئاخىرغىچە ياردەم بېرىدۇ ۋە قوللاپ قۇۋۋەتلەيدۇ.

مەن شۇنى ئۈمىد قىلىمەنكى، بۇنىڭدىن كېيىن، بىز، بىرلىك، باراۋەرلىك ئاساسىدا مۈرىنى-مۈرىگە تىرەپ، دۈشمەنگە قارشى كۈچلۈك قوشۇن تۈزۈپ، خەلقىمىزنىڭ ئازادلىقى ئۈچۈن بوشاشماستىن ئاخىرغىچە مۇجادىلە ئېلىپ بېرىشىمىز كېرەك.

كىيالتىسىن كىيالتەگ سۆزىنىڭ ئاخىرىدا، شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە ۋە شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ بۈيۈك لىدېرى ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىنگە ھەم شەرقىي تۈركىستان گېزىتىگە دالاي لامانىڭ ئالىي سالىمىنى يەتكۈزدى.

ئارسلان ئالپ تېكىن كىيالتىسىن كىيالتەگنىڭ سۆزىدىن خۇرسەن بولغانلىقىنى ۋە شەرقىي تۈركىستانلىقلار ئۈچۈن كۆرسەتكەن تەغدىرداشلىقىغا رەھمەت ئېيتتى. ھەمدە مۇنداق دېدى: «بۇنىڭدىن كېيىن، تىبەت خەلقى بىلەن شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈپ، دوستلۇق، ئىتتىپاقلىقنى ئىلگىرى سۈرۈپ ئورتاق غايە ئۈچۈن تىرىشىپ كۆرەش قىلىش، ھەقىقەتەن، بىرلىك، باراۋەرلىككە مۇھتاج، بىز چوقۇم بىرلىكتە مۇجادىلە ئېلىپ بارىمىز.

گېزىت باشلىقى ئارسلان ئالپ تېكىن
باش مۇھەررىر شاخەلىل بوزقۇرت
گېزىتىنىڭ تۈركىيە ئىستانبولدىكى ئادرېسى:
Ataköy 4. Kısım T.O. Blok No. 89/5
İSTANBUL - TURKEY
Tel. : (0212) 559 83 21

ئىزاھات: گېزىتىمىزدە ئېلان قىلىنغان ماقالىلارنىڭ مەسئۇلىيىتى ئاپتورلار ئۈستىدە، تەھرىراتتىن ماقالىلار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.

كۆز بىلەن كۆرگەن باشقا

٤-نۆۋەتلىك «ئو.ن.پ.ئو» قۇرۇلتىيى ۋەكىلى، دوكتور سېبەرد.روبەردگولانىڭ گېزىتىمىزگە گوللاندىيەدىن بەرگەن خەۋىرى: مەن شەرقىي تۈركىستانغا يېقىنقى يىللاردا بىر نەچچە قېتىم ساياھەت قىلدىم. ساياھەت ئارقىلىق قىزىل خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى زۇلۇملىرىنى ئىلگىرى ئاڭلىغانلىرىمدىن نەچچە ھەسسە ئېچىنىشلىق ئىكەنلىكىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ھەركۈنى مىڭلارچە خىتاي پويىز، ئاپتوبۇس ۋە باشقا ئىمكانلىرى بىلەن شەرقىي تۈركىستانغا ئېقىپ كېلىۋاتقان، ئۈرۈمچى شەھىرى خىتايلارغا تولغان بولۇپ، ئۇيغۇرلارنى ئۇچرىتىش ناھايىتى قىيىن. قەشقەر، كۇچا، ئالتاي تەرەپلەردە ئۇيغۇرلار كۆپ سانلىقنى تەشكىل قىلسىمۇ، ئەمما، ئۇلار نامرات تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن. خىتايلار بولسا تۇرمۇش شارائىتى ياخشى ئورۇنلارنى ئىگىلەپ ئالغانىكەن، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدا غەم-قايغۇ بولمايدىكەن. مەن شۇنى ھېس قىلدىمكى، ئاڭلىغاندىن كۆرە كۆز بىلەن كۆرگەن باشقا ئىكەن.

دېڭ شياۋپىڭدىن كېيىن خىتاي پارچىلىنىدۇ

(ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھەربىي رايون ئاگېنتلىقى خەۋىرى). خىتاينىڭ ھازىرقى ئىچكى ۋەزىيىتىدىن قارىغاندا، دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، پارچىلىنىشى يۈزدە ٥٠ پىرسەنت ئەمەلىيەتكە ئاشىدۇ. ئامېرىكىنىڭ مارىلاد ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئاشكارىلىشىچە، دېڭ شياۋپىڭدىن كېيىن، خىتايدا چوڭ بىر سىياسىي ئۆزگىرىش يۈز بېرىدۇ، جاھىل كوممۇنىست كۈچلىرى بىلەن دېموكراتىك كۈچلىرى ئوتتۇرىسىدا ھۆكۈمەتنى قولغا ئېلىش كۆرۈشى يۈز بېرىدۇ، روسىيە قانداق پارچىلانغان بولسا، خىتاي ئەينى شۇنداق پارچىلىنىپ كېتىدۇ.

دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، خىتاينىڭ ئىقتىسادى تەرەققىياتى ئاجىزلىشىپ، ئىقتىسادى كۈچى يۈزدە ١٥ پىرسەنتكە چۈشۈپ قېلىشى مۇمكىن، بۇ ئەھۋال ئامېرىكا بىلەن ياۋروپانىڭ مەنپەئەتىگە زىيان يەتكۈزىدۇ.

بېيجىڭ پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ ئىككى يىل بۇرۇن ئېلان قىلغان بىر خەۋىرىدە مۇنداق دېيىلگەن ئىدى: دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، خىتايدا يۇگوسلاۋىيىگە ئوخشاش ئىچكى ئۇرۇش پەيدا بولۇشى، ئەمەلدارلار فېدرال سىستېمىغا كۆچۈش تەكلىۋىدە بولۇشى مۇمكىن.

«مەن تەڭرىنىڭ دۆلەت قۇياشىنى تۈركلەر بۇرجىدا تۇغدۇرغانلىقىنى ۋە پەلەكنىمۇ شۇلارنىڭ زېمىنى ئۈستىدە چۆگىلەتكەنلىكىنى كۆردۈم. تەڭرى ئۇلارنى "تۈرك" دەپ ئاتىدى ۋە سەلتەنەتكە ئىگە قىلدى. دەۋرىمىزنىڭ خاقانلىرىنى تۈركلەردىن قىلىپ، زامان ئەھلىنىڭ ئىختىيار تىزگىنىنى شۇلارنىڭ قولىغا تۇتقازدى. ئۇلارنى ئىنسانلارغا باش قىلدى. ھەق ئىشلاردا ئۇلارنى قوللىدى.»

ماھمۇت قەشقەرى